

УТАСЛАГ ЭДЛЭЛД ХИЙХ МЕХАНОСКОПИЙН ШИНЖИЛГЭЭНИЙ ӨНӨӨГИЙН БАЙДАЛ, ТУЛГАМДСАН АСУУДАЛ

Түмэнжаргалын Оюунжаргал

ШШҮХ-ийн Криминалистикийн шинжилгээний хэлтсийн шинжээч,
магистрант, цагдаагийн дэслэгч

Монгол улсын Үндсэн хуульд заасан “Монгол улсад хууль ёсоор суугаа хүн бүр хууль, шүүхийн өмнө эрх тэгш байна”, “Гэм буруутай нь шүүхээр нотлогдох хүртэл хэнийг ч гэмт хэрэг үйлдсэн гэм буруутайд тооцож үл болно” гэсэн заалтуудыг хангахын тулд гэмт хэрэг илрүүлэх арга зүйг байнга боловсронгуй болгож, түүнийг хуулийн байгууллагуудын үйл ажиллагаанд нэвтрүүлэх нь чухал. Үүнд Криминалистикийн¹ шинжлэх ухаан, түүн дундаа Мөр судлалын шинжлэх ухаан нэн чухал үүрэгтэй.

Хүн төрөлхтөн үүссэн үеэс эхлэн хөгжиж дэвшихийн хэрээр нийгмийн сөрөг үзэгдэл болох гэмт хэрэг мөн адил хурдацтайгаар өсөж, гэмт этгээдүүдийн арга заль, үйлдэл, улам нарийсч байна. Сүүлийн жилүүдэд жил тутам 20 мянга гаруй гэмт хэрэг бүртгэгдэж байгаа нь хүн амтайгаа харьцуулахад манай улсад гэмт хэргийн гаралт асар өндөр хурдацтай өсөж байгааг харуулж байна. Ардчилал, хүний эрх, эрх чөлөөг эрхэмлэн дээдэлсэн өнөөгийн нийгэмд аливаа гэмт хэргийг хуулийн хүрээнд, шинжлэх ухааны үндэслэлтэйгээр, гэмт үйлдлийн улмаас бий болсон ул мөр, эд мөрийн баримтанд тулгуурлан нотлон тогтоох явдал чухал юм.

Түүхийн хуудсыг сөхөхөд 1957 онд Төв аймгийн Шаамар тосгонд гарсан дээрмийн хэрэгт автомашины дугуйны хээ, гутлын мөрний шинжилгээг хийж уг хэргийг үйлдсэн гэмт этгээдийг нотлон тогтоож байсан нь мөр судлалын анхны шинжилгээ байв.² Харин утаслаг эдлэлд хийх механоскопийн анхны шинжилгээг 1958 онд Москва хотноо Цагдан сэргийлэхийн тусгай дунд сургууль төгссөн криминалист шинжээч Төрийн Мою 1960 - 1961 онд Чононборис хүн хутгалсан хэрэгт хохирогчийн хувцасанд шинжилгээ хийж үүссэн гэмтлүүд нь хурц иртэй зүйлийн үйлчлэлээр үүсгэгдсэн болохыг нотлон тогтоож байжээ.

ЦЕГ-ын даргын 1998 оны 04-р сарын 23-ны өдрийн А/23 тоот тушаалаар Криминалистикийн Шинжилгээний Төвийн бүтцийг лабораторийн системд шилжүүлэн шинжээч нарыг мэргэжлээр нь дагнуулах болсонтой холбогдуулан “Мөр судлалын лаборатори” хэмээн бие даан ажиллах болсон байна³.

Шүүхийн Шинжилгээний Үндэсний хүрээлэнгийн Криминалистикийн шинжилгээний хэлтсийн Мөр судлалын лаборатори нь хэргийн газраас хураан авсан болон хэрэгт ач холбогдол бүхий:

- Утаслаг эдлэлд хийх шинжилгээ
- Хүний мөр /Гарын мөрнөөс бусад хөлийн, шүдний, биеийн бусад хэсгийн мөр гэх мэт /
- Эвдлэгч багаж, хэрэгслийн мөр
- Тээврийн хэрэгсэлийн мөр болон түүний механизмд хийх шинжилгээ
- Цоож түгжих механизмд үүссэн мөр
- Мал амьтны мөр
- Бусад төрлийн өөрчлөлт болох боолт, зангилаа, цоож, түгжих механизмын бүтэц, ажиллах зарчим, хэсгээр бүхлийг тогтоох, үнэт эдлэлийн хийц зэрэгт адилтгалын болон онош зүйн шинжилгээ хийж дүгнэлт гаргах үндсэн үүрэг бүхий нэгж юм.

Утаслаг, ширхэглэг материалаар хийсэн эдлэл нь хүний амьдралын бүхий л нөхцөл байдалд хэрэглэгддэг байнгын хэрэглээний бүтээгдэхүүн билээ. Үүний тод илрэл нь бидний өдөр тутамдаа хэрэглэдэг хувцас, ахуйн зориулалттай эд зүйл /ор, хөнжлийн даавуу, нүүр гарын алчуур, суудлын бүрээс г.м/ юм.

2011 онд хийгдсэн мөр судлалын 505 шинжилгээг шинжилгээний төрлөөр нь авч үзвэл: 4.9 хувийг гутлын мөрөнд хийх шинжилгээ, 12.0 хувийг тээврийн хэрэгсэлтэй холбогдох

¹ Криминалистик нь crimen – гэмт хэрэг, criminalis – гэмт явдлын гэсэн утгатай латин үг

² Ч.Алтанхишиг, “Нэгэн жаран”, 2004он., 76 дах тал

³ Ч.Алтанхишиг, “Нэгэн жаран”, 2004он., 76 дах тал

шинжилгээ, 2.1 хувийг хэсгээр бүхлийг тогтоох шинжилгээ, 2.5 хувийг цоож, түгжих механизмд хийх шинжилгээ, 1.5 хувийг үнэт эдлэлтэй холбогдох шинжилгээ, 6 хувийг мөр судлалын бусад шинжилгээ, 71.0 хувийг утаслаг эдлэлд хийх механоскопийн шинжилгээ тус тус эзэлж байна.

Иймд шинжилгээний дийлэнх хувийг эзэлж буй утаслаг эдлэлд хийх механоскопийн шинжилгээний зарим нэр томъёог нэг мөр ойлгох үүднээс практик ажиллагаан дээр болон оёдол эсгүүрийн мастеруудтай уулзан судалгаа хийж монгол хэл зүйн үүднээс харьцуулан судлав. Хувцас, эдлэлд үүссэн мөр гэсэн ойлголт нь нийтлэг хэллэг бөгөөд энэ утгаараа хувцас, эдлэл дээр үүссэн цусан мөр, шороон мөр, тээврийн хэрэгсэлийн мөр, гутлын мөр, бусад хүчин зүйлийн улмаас үүссэн ул мөр гэх мэт өргөн ойлголтыг хамардаг. Иймээс хувцас, эдлэлд үүссэн урагдалт, цооролт, ханзралт, зүсэгдэлтүүдийг хувцас, эдлэлд үүссэн мөр гэсэн нийтлэг ойлголтоос салгаж дангаар нь хувцас, эдлэлд үүссэн гэмтэл гэж нэрлэх нь зүйтэй байна. Утгын хувьд гэмтэл гэдэг нь тухайн объектод гадны ямар нэгэн хүч үйлчилсэнээс бүрэн бүтэн байдлаа алдах, дүр байдлаа өөрчлөх гэсэн ойлголтыг агуулж байна.⁴ Хүний хэрэгцээ шаардлага болсон хувцас⁵, эдлэл⁶-үүдийг утаслаг ширхэглэгээс гарган авдаг тул “утаслаг эдлэлд хийх механоскопийн шинжилгээ” хэмээн нэрлэх нь оновчтой гэж судлаач бид үзэж байна.

Монгол Улсын Шүүхийн шинжилгээний байгууллагын хэмжээнд 2007-2011 онуудад хийгдсэн утаслаг эдлэлд хийх механоскопийн шинжилгээний дүгнэлтүүдэд судалгаа хийн шинжээчийн дүгнэлт, томилсон тогтоол, захирамж, түүнд тавигдсан асуулт нэг бүрийг уншиж тэмдэглэл хөтөлж танилцахад дараах нөхцөл байдлууд ажиглагдлаа.

Судалгаанд хамрагдсан онуудад буюу нийт 5 жилийн хугацаанд Шүүхийн шинжилгээний байгууллагад хийгдсэн криминалистикийн мөр судлалын 2267 шинжилгээ хийгдсэний 1616 буюу 71.2 хувийг утаслаг эдлэлд хийх механоскопийн шинжилгээ эзэлж байна. Үүнийг он тус бүрээр нь авч үзвэл: 2007 онд 55.2 хувь буюу 211, 2008 онд 67.1 хувь буюу 303, 2009 онд 78.1 хувь буюу 351, 2010 онд 81.4 хувь буюу 392, 2011 онд 71.0 хувь буюу 359 шинжилгээ эзэлж байна/Хүснэгт-1, График 1, 2/. Мөр судлалын шинжилгээнд утаслаг эдлэлд хийх механоскопийн шинжилгээний эзлэх хувийн жин их байгаа нь 2011 онд улсын хэмжээнд нийт 19197 гэмт хэрэг бүртгэгдэж, гэмт хэргийн улмаас 922 хүн амиа алдаж, 8100 хүн биедээ гэмтэл бэртэл авч, бусдын бие махбодид гэмтэл учруулсан гэмт хэрэг 0,3 хувиар, танхай 11,7 хувиар, дээрэмдэх 3,1 хувиар, хүчиндэх 7,3 хувиар, хүнийг санаатай алах 13,9 хувиар, бусдыг болгоомжгүй алах гэмт хэрэг 40 хувиар тус тус өссөн⁷ статистик тоо баримттай шууд хамааралтай байна.

2007-2011 онд хийгдсэн утаслаг эдлэлд хийх механоскопийн шинжилгээ,
түүний эзлэх хувь

Хүснэгт – 1

Он	Нийт хийгдсэн криминалистик-ийн шинжилгээ	Мөр судлалын шинжилгээ	Утаслаг эдлэлд хийх механоскопийн шинжилгээ	Мөр судлалын шинжилгээнд эзлэх хувь
2007	5661	381	211	55.3 %
2008	5660	451	303	67.1 %
2009	4172	449	351	78.1 %
2010	4637	481	392	81.4 %
2011	3876	505	359	71.0 %

Үүнийг графикаар харуулбал :

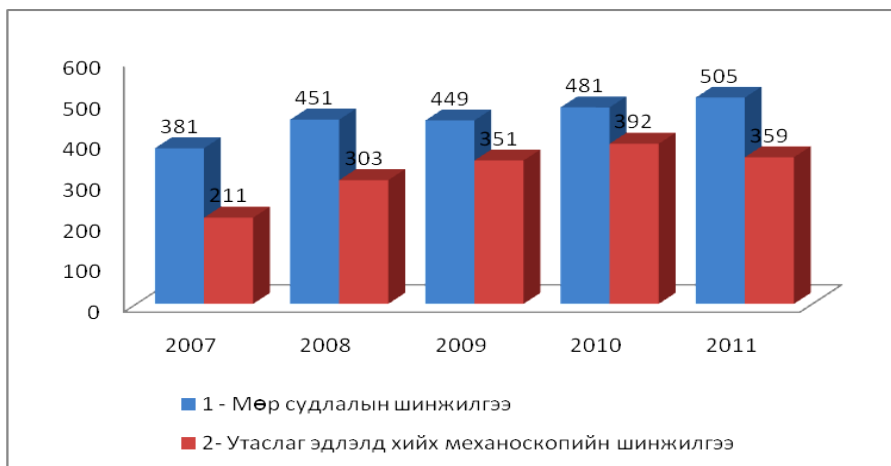
График – 1

⁴ Я.Цэвэл. Монгол хэлний товч тайлбар толь 1966 он 169, 865-р талууд

⁵ Хувцас – хүний биеийг бүрхсэн, гадны элдэв нөлөөллөөс хамгаалах чадвартай, биеийн хэвийн байдлыг хадгалах эдлэлийн бүрдлийг хэлнэ.

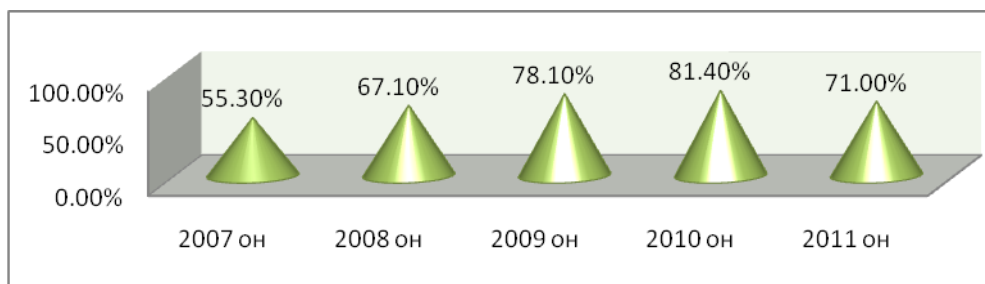
⁶ Эдлэл – гэдэг нь нэхмэл, сїлжмэл эдийг эсгэж, оёсон, шууд хэрэглээнд зориулагдсан бїтээгдэхїйн юм.

⁷ www.news.gogo.mn

**Утаслаг эдлэлд хийх механоскопийн шинжилгээний тоон үзүүлэлт,
эзлэх хувь 2007 -2011 он**

График – 2

2010 онд хийгдсэн 392 шинжилгээг хийсэн хугацаагаар нь авч үзвэл 1-5 хоногт 276, 5-10 хоногт хийсэн 104, 10-аас дээш хоногт хийсэн 12 шинжилгээ байна. Энэ төрлийн шинжилгээний хугацаа хэтэрсэн явдал нь дараах хүчин зүйлээс үүдэлтэй. Үүнд:

- Эрх бүхий албан тушаалтан нь шинжээч томилсон тогтоолыг үйлдэж шинжилгээний зүйлийг шинжилгээний байгууллагад хүргэх хооронд хугацаа алдах
- Гэмт хэрэг үйлдэгдсэнээс хойш хэдэн сарын дараа хугацаа алдаж шинжилгээ томилох явдал практикт цөөнгүй гарчээ.

Шинжээчид шинжилгээ хийлгэх тогтоолыг хэзээ хүлээн авч ямар хугацаанд шинжилгээ хийсэн талаараа шинжээчийн дүгнэлтийн удиртгал хэсэгт бичилт хийхгүй байгаа тохиолдол цөөнгүй ажиглагдлаа.

2010 онд утаслаг эдлэлд хийгдсэн 392 шинжилгээг томилсон байгууллага, субъектээр нь авч үзвэл Нийслэлийн дүүргүүдийн цагдаагийн хэлтсийн хэрэг бүртгэгч, мөрдөн байцаагч- 288, Хөдөө, орон нутгийн цагдаагийн газар, хэлтсийн мөрдөн байцаагч -60, Улсын мөрдөн байцаах газрын Онц хүнд зохион байгуулалттай гэмт хэргийг мөрдөх хэлтсийн мөрдөн байцаагч-25, Замын цагдаагийн газрын Эрүүгийн хэргийг бүртгэх, мөрдөн байцаах хэлтсийн мөрдөн байцаагч-14, Улсын ерөнхий прокурорын дэргэдэх Мөрдөн байцаах албаны мөрдөн байцаагч-1, Нийслэлийн цагдаагийн газрын Халаасны хулгайн гэмт хэрэгтэй тэмцэх тасаг-1, Төмөр замын цагдаагийн хэлтсийн мөрдөн байцаагч-2, Нийслэлийн дүүргийн шүүхийн шүүгч -1 тус тус томилсон байна.

Судалгаанд хамрагдсан шинжилгээнүүдийг хэргийн өнгөөр нь авч үзвэл: 88.5% нь Хүний амь нас эрүүл мэндийн эсрэг гэмт хэрэг, 6.1% хүчингийн гэмт хэрэг, 3.0% танхайн гэмт хэрэг, 1.7% хулгай, дээрмийн гэмт хэрэг, үлдсэн 0.7%-г бусад гэмт хэрэг эзэлж байна. ы

Шинжилгээнд ирүүлж буй объектийн тухайд: Дийлэнхи хувийг утаслаг, ширхэглэг материал буюу хохирогч, сэжигтэн нарын гэмт хэрэг үйлдэгдэх үед өмсөж явсан хувцас эзэлж байгаа бөгөөд тэдгээрийг битүүмжлэн ирүүлж байгаа байдал туйлын учир дутагдалтай байна. Шинжилгээнд ирүүлсэн объектуудыг битүүмжлэлийн хувьд авч үзвэл:

- Гялгар уут болон шуудайнд хийж ирүүлсэн – 338 шинжилгээ буюу 86.2%

- Хувцасанд нь боож задгай байдлаар ирүүлсэн – 17 шинжилгээ буюу 4.3%
- Цаасан хайрцаганд хийж ирүүлсэн – 37 шинжилгээ буюу 9.4%-г эзэлж байгаа нь хангалтгүй үзүүлэлт юм.

Дээрх 392 шинжилгээний 31 нь уг хувцас эд зүйлд үүссэн гэмтэл нь харьцуулах шинжилгээнд хүргүүлсэн хутга, заазуур, хайчаар үүсгэгдсэн эсэхийг тогтоох асуулт тавьж ирүүлсэнээс:

- Багаж хэрэгслийн /хутга, хайч, чинжаал г.м/ ажлын хэсгийг цаасаар ороож, скочдон ирүүлсэн – 23
- Хувцас, эд зүйлтэй хамт сул хийж ирүүлсэн-8 шинжилгээ байна.

Хувцас, эдлэлд үүссэн гэмтэл нь уг хутга, хайчаар үүсгэгдсэн эсэхийг тогтоохдоо түүнд өсгөгч багаж ашиглан үзлэг хийж утаслаг ширхэглэг материал илрүүлэн, тухайн хувцас эдлэлд өөр хутга, хайчаар туршилтын мөр үүсгээд илэрсэн утаслаг ширхэглэг материалуудыг өөр хооронд нь харьцуулан шинжилдэг.

Гэтэл практикт хутгыг зөв битүүмжлээгүйн улмаас утаслаг ширхэглэг материал устаж үгүй болсон, эсвэл хувцас эд зүйлтэй хамт сул хийж нэмэлт мөр гарсан гэх зэргээр гэмтэл учруулсан багаж зэвсгийг тухайлан тогтоож дүгнэлт гаргах боломжгүй болгож байна. Гэмтлийн хэлбэр, хэмжээ, хутга хайчны ажлын хэсгийн дундаж өргөн, угийн өргөн, хэлбэр зэргээс үндэслээд үүсгэгдсэн байж болно гэсэн агуулгатай дүгнэлт гарч байна.

Үүнээс гадна цусаар бохирлогдсон хувцас, эд зүйлсийг хатаахгүйгээр, нэг хэргийн сэжигтэн, хохирогч нарын хувцас, эд зүйлсийг хамтад нь битүүмжилж ирүүлдэг. Энэ нь хохирогч, сэжигтэн нарын хувцас, эд зүйл дэх цус, биологийн гаралтай бусад бодисууд бие биенийхээ хувцасанд нэвчих, ялзарч муудах улмаар шинжилгээ хийх боломжгүй болох, буруу дүгнэлт гарах сөрөг талыг дагуулж байдаг. Тиймээс нотолгооны ач холбогдлыг хангах, аливаа эрсдлээс урьдчилан сэргийлэх зорилгоор шинжилгээнд ирүүлж байгаа объектуудыг ЭБШХ-д заасан журмын дагуу зөв битүүмжлэх шаардлагатай.

Хэрэг бүртгэгч, мөрдөн байцаагчийн зүгээс шинжээчид тавьж буй асуултууд зарим талаар учир дутагдалтай байна гэж үзэж байна. Ихэнхи тохиолдолд зөвхөн тэдгээрт үүссэн механик үйлчлэлийн мөрөнд буюу урагдалт, цооролт зэрэгт шинжилгээ хийгддэг ба амархан устаж үгүй болох тоосон мөр, бичил объектуудад тэр бүр шинжилгээ хийгддэггүй. Энэ нь нэг талаар хэргийн газрын үзлэг хийж буй мэргэжилтэн-шинжээч, мөрдөн байцаагч нар цогцос болон утаслаг ширхэглэг материал бүхий объектыг зөөвөрлөх, түүнийг шинжилгээнд хүргүүлэхдээ тэдгээрт үүссэн тоосон мөр болох “гутлын мөр, тээврийн хэрэгслийн явагч хэсгийн мөр”, бичил объект зэрэг амархан устаж үгүй болох магадлалтай ул мөр байгаад тэр бүр анхаарал хандуулахгүй байгаатай холбоотой байж болно.

Гэмт хэргийн газрын үзлэгийг хийхэд бохир заваан орчин, газар орчны эвгүй байрлал, техник хангамж дутуу, хүн хүчний хомсдол, цаг агаарын тааламжгүй нөхцөл, ажлын ачаалал гээд олон олон хүндрэлүүд гарч болохыг үгүйсгэхгүй. Гэхдээ хүний амь бие, эрүүл мэндийн эсрэг гэмт хэргүүд болон бусад төрлийн гэмт хэргүүдийн механизмд энэ төрлийн объектуудаас жишээлбэл: зодолдсон, ноцолдсон, хохирогч эсэргүүцэл үзүүлсэн тохиолдолд тэдгээрийн хувцсанд гутлын тоосон мөр илэрсэн үед адилтгалын ба онош зүйн шинжилгээ хийх, цогцсыг зөөвөрлөсөн тохиолдолд гэмт хэрэг анх үйлдэгдсэн газрын хөрсний үлдэгдэл, наалдац илрэх, түүгээр физикийн шинжилгээ хийлгэх, мөн хохирогчийн хувцсан дээр сэжигтэн этгээдийн хувцасны утаслаг ширхэглэг материал гогдогдон үлдэх болон тухайн гэмт хэргийн механизмд хамааралтай бусад төрлийн бичил объектууд илэрч болохыг анхаарах хэрэгтэй юм.

Нөгөө талаар хэрэг бүртгэгч, мөрдөн байцаагч нар шинжилгээнд хүргүүлсэн хувцсанд зөвхөн урагдалт, цооролт байгаа эсэх, хэрэв байгаа бол ямар хүчин зүйлийн үйлчлэлээр үүсгэгдсэн эсэх гэсэн асуултуудаар шинжилгээний хүрээг хязгаарлаж байна. Эрүүгийн байцаан шийтгэх хуулийн 162.3-дахь хэсэгт “Шинжилгээ хийж байх үед шинжээч уг хэрэгт ач холбогдол бүхий бусад зүйлийг олж тогтоосон бол энэ талаар асуулт тавигдаагүй байсан ч өөрийнхөө дүгнэлтэнд заах үүрэгтэй” гэж заасан байдаг. Хэрэг бүртгэгч, мөрдөн байцаагчийн тавьсан оновчтой асуултуудаас маш их нөхцөл байдал хамаардаг тус асуултаа тодорхой, оновчтой тавьж байх нь чухал.

Хувцасанд хийгдэх шинжилгээний үе шатаас хамааран үзлэгийн үед тогтоогдож буй урагдалт, зүсэгдэлт, цооролт гэх мэт өөрчлөлтүүдийг гэмтэл гэж нэрлэн цаашид шинжилгээний

үед тухайн тогтоогдсон гэмтлүүдийг нарийн багаж тоног төхөөрөмж ашиглан шинжилсэний үндсэн дээр шинж тэмдгүүдийг тогтоож тухайн гэмтэл нь чухам ямар төрлийнх /урагдалт, цооролт, зүсэгдэлт, ханзралт г.м/ болохыг тодорхойлж байх нь зүйтэй гэж үзэж байна.

Хувцасанд хийгдсэн шинжилгээний дүгнэлтүүдийг уншиж, судлаж байх явцад шинж тэмдгүүдээс хамааран гэмтлүүдийг урагдалт, цооролт, зүсэгдэлт, ханзралт гэсэн 4 төрөлд ангилан нэршиж тогтсон байгаа нь ажиглагдлаа. Дээрх 4 төрлийн нэршил нь монгол хэлзүйн болон утгын хувьд ойлгомжтой, монгол хэлний товч тайлбар толинд тусгагдсан, практик ажиллагаанд хэрэглэж хэвшсэн, хэллэг байх тул үүгээр нь нэрлэж тогтох нь зөв юм байна гэсэн дүгнэлтэнд хүрч байна.

Шинжээчид тавьсан дараах асуултуудад хариулах боломжгүй байна гэсэн байна. Үүнд:

- Уг гэмтэл нь /урагдалт, ханзралт, цооролт, зүсэгдэлт/ хэзээ үүссэн болохыг цаг хугацааны хувьд нарийвчилж тухайлбал: 2011 оны 05 сарын 11-ний өдөр үүсэх боломжтой эсэх ? гэсэн асуултанд хариулах боломжгүй. Харин гэмтлийн шинэ, хуучин эсэхийг тогтоож болно.

- Уг гэмтэл нь ямар хүчээр үүссэн бэ, шинжилгээнд хүргүүлсэн хувцаснууд нь ямар материалаар хийгдсэн болох, материалын эсэргүүцэх чадварыг тогтоох? Мөр судлалын лабораторид тасралын хүч хэмжих багаж, материал судлалын “нэгдсэн сан” байхгүй тул эдгээр асуултуудад хариулах боломжгүй байна.

- Хутга /хайч, заазуур гэх мэт/ нь хэдий хэмжээний, ямар хүчээр уг хувцас, эд зүйлсийг нэвтэрч хүний биед гэмтэл үүсгэх боломжтой эсэх гэсэн асуултуудад хариулах боломжгүй байна.

Эрүүгийн байцаан шийтгэх хуулийн 79.2-дахь хэсэгт “Хэргийг хянан шийдвэрлэхэд ач холбогдол бүхий баримт сэлт, мэдээлэл нь гэрч, хохирогч, сэжигтэн, яллагдагч, шүүгдэгчийн мэдүүлэг, шинжээчийн дүгнэлт, эд мөрийн баримт, хэрэг бүртгэлт, мөрдөн байцаалт, шүүх хуралдааны тэмдэглэл болон бусад баримтаар тогтоогдоно.”⁸ хэмээн зааж, шинжээчийн дүгнэлтийг нотлох баримт болгон хуульчилсан байна. Мөн тус хуулийн 156-р зүйлд “Шинжилгээ заавал хийлгэх” гэсэн заалтыг ч оруулсан байна. Шүүхийн шинжилгээний тухай хуулийн 6 дугаар зүйлийн 6.1.5-дахь хэсэгт “Шинжээчийн дүгнэлт гэж шинжээч өөрийн тусгай мэдлэгийн хүрээнд хийсэн шинжилгээний явц үр дүнг тусгасан нотлох баримтын эх сурвалж болох баримт бичиг”⁹ хэмээн тодорхойлсон байдаг. Ийнхүү шинжээчийн дүгнэлт нь гэмт хэргийг нотлох чухал ач холбогдол бүхий нотлох баримт боловч тухайн шинжилгээний үр дүн хэргийн хувь заяанд хэрхэн нөлөөлсөн, бидний ажлын үр дүн хэр зэрэг байгаа талаархи мэдээлэл, судалгаа байх ёстой. Энэ нь нэг талаар шинжээч нарын ажиллах эрч хүч, урам зоригийг сэргээх, хийж байгаа ажлаасаа таашаал авах, нөгөө талаар залуу шинжээч бидний гэмт хэрэг илрүүлэх сэтгэлгээг хөгжүүлэх, хөхүүлэн дэмжих зэрэг олон талын ач холбогдолтой юм. Иймд шинжээчийн дүгнэлт тухайн хэргийг шийдвэрлэхэд хэрхэн нөлөөлсөн талаар эргэж мэдээлэх тогтолцоог сайжруулах шаардлагатай байна гэж үзэж байна.

Дүгнэлт санал

Монгол улсад үйлдэгдэж байгаа гэмт хэргийн дийлэнх хувийг хүч хэрэглэсэн гэмт хэрэг буюу бусдын амь нас, эрүүл мэндэд хохирол учруулах, хулгай, дээрэм, танхай, хүчингийн гэмт хэрэг эзэлж байна. Үүнийг дагаад утаслаг эдлэлд хийх механоскопийн шинжилгээний тоо жил ирэх тусам өсөн нэмэгдэж байна. Шинжилгээний объектуудыг ЭБШХ-д заасан журмын дагуу шинжилгээнд зөв савлаж, хаяглан, лацдаж битүүмжилж ирүүлэх нь түүнд шинжилгээ хийх нөхцөл боломжийг хангаад зогсохгүй, цаашид шинжээчийн дүгнэлт үнэн зөв гарахад ач холбогдолтой.

Дээрх сэдвийн хүрээнд хийгдсэн судалгаа, дүгнэлтээ үндэслэн дараах саналыг дэвшүүлж байна.

- Шинжилгээнд ирүүлж буй объект, хутга, хайч зэрэг багаж зэвсгийг заавар, журмын дагуу, стандартын сав, хайрцаг, баглаа боодолд хийн хаяглаж, лацдан, нэг хэргийн сэжигтэн, хохирогч нарын хувцас эд зүйлсийг тус тусад нь битүүмжилж ирүүлэх
- Хэрэг бүртгэгч, мөрдөн байцаагч, шинжээч, мэргэжилтэн болон байцаан шийтгэх ажиллагааны бусад оролцогчдод хэргийн газрын үзлэг, ул мөр эд мөрийн баримтыг

⁸ Монгол улсын Эрүүгийн байцаан шийтгэх хууль

⁹ Шүүхийн шинжилгээний тухай хууль

хуульд заасан үндэслэл журмын дагуу илрүүлж бэхжүүлэх, хураан авч битүүмжлэх, тэдгээрийг шинжилгээнд хүргүүлэхэд шаардлагатай мэдлэг олгох сургалт, давтан сургалтыг тогтмол зохион байгуулах

- Шинжээчийн дүгнэлт тухайн хэргийг шийдвэрлэхэд хэрхэн нөлөөлсөн талаар эргэж мэдээлэх тогтолцоог сайжруулах
- Бусад улс орнууд утаслаг эдлэлийн шинжилгээг хийхдээ ямар арга аргачлал, техник хэрэгсэл ашиглаж байгаа талаар судалж, өөрийн орны практикт нэвтрүүлэх
- Утаслаг эдлэлд хийх механоскопийн шинжилгээний дагнасан, мэргэшүүлэх болон давтан сургалтыг практик байгууллагын алба хаагчидын дунд зохион байгуулах
- Төрөл бүрийн материал дээр туршилт судалгаа /зүсэх, хайчлах, татаж чангаах, шатаах, тодорхой зайнаас тодорхой өнцгөөр буудах, хатуу мохоо ирмэгтэй зүйлээр үйлчлэх гэх мэт/ хийж материал судлалын “нэгдсэн сан” бүрдүүлж ашиглах